

Toward an operational concept
of competitive territorial development

Abstract

This paper emphasizes the conceptual need for an agreement on reassigning priorities of competitive development from policies aiming at reducing regional differences to policies encouraging functional integration of a development area. The underlying rationale in shifting the analytical focus rests on the political-economic and socio-cultural characteristics of a habitat that indeterminably amplify or scale down the benefits of economic activities. The permanence of spatial developmental disparities suggests that the strategic directions of any initiative targeting regional competitiveness should follow the lines of (1) maximizing its competitive impact and (2) matching the territorial specificity. According to this perspective, the paper discusses an original theoretical construct and points to graphical representations of operational forms that may configure a policy of territorial development along four co-existent levels: (1) urban fields, (2) clusters, (3) development areas, and (4) disadvantaged areas.

The main implication for public policy initiatives resides in smoothing the progress towards building up such a potential for growth. A selected list of recommendations is therefore advanced in compliance with the expeditiousness imperative, namely: (1) adjusting public policy interventions to geographically variable areas of development; (2) prioritizing financial assistance according to integration difficulties specific to a certain area of development, whose coordinates are described along variable geographical scales (local, regional, national and, possibly, international) and functional potentialities; (3) enhancing the complementary role of private and community interventions in developing the programming capability.

Key words: competitiveness, development, agglomeration, spatial network, territorial planning

CĂTRE UN CONCEPT OPERAȚIONAL AL DEZVOLTĂRII COMPETITIVE ÎN PLAN TERITORIAL

Valentin COJANU

Profesor, Academia de Studii Economice
Catedra de Relații Economice Internaționale
București

Tel: 0729 919980, Fax: 0213191999

Email: cojanu@ase.ro

Revista Transilvană
de Științe Administrative
1 (23)/2009, pp. 19-38

Introducere

De la primele rapoarte din 1999 ale Uniunii Europene (UE) privind competitivitatea, care au semnalat tendințe îngrijorătoare în ceea ce privește avantajul competitiv atât în context global, cât și local, până la actualele linii directoare strategice ale Comunității, care dau prioritate competitivității regionale, subiectul dezvoltării competitive în plan teritorial a ajuns problema-cheie la nivelul formulării politicilor europene. Astfel de inițiative precum *Cartea verde privind coeziunea teritorială* (CCE 2008b) sunt dovada clară că problema conceperii unor măsuri care să promoveze creșterea în același timp cu dezvoltarea competitivă a zonelor de locuire constituie direcția strategică a politicii Uniunii Europene în domeniul planificării spațiale și se regăsește în documentele oficiale sub conceptul cheie *coeziune și competitivitate*. Mesajul transmis autorităților este acela că orientarea politicilor publice trebuie să fie de așa natură încât să contribuie la recuperarea decalajelor de dezvoltare prin poziționarea competitivă mai bună în plan regional a economiilor.

România asimilează politica europeană în ceea ce privește noile teorii privind dezvoltarea competitivă în plan teritorial prin *Conceptul Strategic de Dezvoltare Teritorială România 2030* (CSDTR), un rezultat al reformei administrației publice din România operaționalizat în perioada ianuarie-septembrie 2008. Obiectivul fundamental este „integrarea României în Uniunea Europeană prin afirmarea identității regional-continentale, creșterea coeziunii spațiale și dezvoltare teritorială durabilă” (INCDUAT 2008). Atât din punct de vedere conceptual, cât și programatic, CSDTR reprezintă etapa cea mai avansată de integrare a principiilor de situare spațială a populației economice cu cele de consolidare a competitivității regionale.

Un rezultat important al acestor preocupări este schimbarea substanțială a conținutului politicilor în anii ce vin. Proiecte precum Rețeaua de Observare a Planificării Spațiale Europene (European Spatial Planning Observation Network, ESPON) a permis intrarea în terminologia curentă a câtorva noi concepte, precum Aria Funcțională Urbană (Functional Urban Area, FUA), Aria Metropolitană de Creștere (Metropolitan Growth Area, MEGA), Orizontul Potențial Urban Strategic (Potential Urban Strategic Horizon, PUSH) sau Aria de Integrare Policentrică (Policentric Integration Area, PIA). Platforma analitică se bazează pe investigația policentricității, adică o analiză tehnică a sistemului urban la nivel național care poate fi descris printr-un indice în baza a trei dimensiuni: Mărimea (o distribuție uniformă a orașelor și zonelor urbane este mai policentrică decât una care este dominată de un oraș mare); Localizarea (o distribuție uniformă a orașelor în teritoriu este preferabilă unui sistem în care majoritatea orașelor sunt polarizate într-o anumită zonă); și Conectivitatea (într-un sistem policentric, atât orașele mari cât și cele mici au accesibilitate bună).

Dacă definițiile mai adecvate ale zonelor potențial beneficiare de fonduri (adică, FUA, MEGA, PUSH, PIA) reprezintă un pas în plus față de programele anterioare, este la fel de adevărat că fundamentarea unor măsuri trebuie să depășească retorica conceptelor legate de policentricitate. O evaluare recentă a stării de fapt („Enlargement”, p. 157) arată că nu există o metodă pentru a identifica sau măsura policentricitatea la diferite

scări geografice, după cum nu există nicio metodă de estimare a impactului acesteia față de obiectivele de coeziune, eficiență și durabilitate.

Acest material pleacă de la observația că evaluările competitivității regionale din această perspectivă sunt incomplete deoarece rețin cu predilecție indicatori socio-economici în ipoteza (falsă) că activitatea economică este capabilă să distribuie uniform în teritoriu beneficiile creșterii. Dacă se poate pune în evidență o imagine a geografiei economice la un moment dat, prin măsuri ca mărimea localităților, dispersia geografică și nivelul de conectivitate, este hazardat să se indice și gradul sau configurația optimă spațială a dezvoltării teritoriale. Este sugestiv că rezultatele surprinse de un indice calculat pe aceste trei variabile plasează aproape fiecare țară din spațiul fost comunist pe poziții comparabile cu țările occidentale, datorită politicilor de dezvoltare regională echilibrată, deși un aspect esențial (funcțional) al competitivității, conectivitatea, este foarte slab reprezentat.

De aceea, este sugerat în același context („Enlargement”, p. 157), trebuie dezvoltat un concept operațional al policentricității și metode operaționale pentru identificare și măsurare. Aria de implementare a politicilor de dezvoltare trebuie să fie suficient de mare astfel încât să permită spațial legături între orașe și între orașe și sate și economic, maximizarea beneficiilor nete ale specializării și diversificării.

România face parte dintr-un spațiu economic caracterizat prin decalaje considerabile de performanță economică, aflată în general la un nivel mai redus pe măsură ce ne deplasăm de la vestul la estul continentului european. Politica de consolidare a competitivității trebuie să răspundă provocărilor care apar atât din nevoia de recuperare față de nivelul țărilor mai dezvoltate, cât și a celor care rezultă din nevoia valorificării mai bune a potențialul economic existent. Câteva rezultate preliminare (Cojanu *et al.*, 2009) arată că există semnificative resurse nevalorificate de consolidare a competitivității prin înțelegerea adecvată a factorilor de aglomerație ca surse ale dezvoltării:

- *Un vid urban și industrial în interiorul rețelei policentrice a centrelor urbane importante* (cu peste 100.000 locuitori) cuprinde zone importante din teritoriul național, în special în Sud-Vest, Sud, Nord-Vest, parțial Centru, Est și Sud-Est. Repartizarea echilibrată a rețelelor urbane este în mod evident lipsită de capacitatea de realizare a unor regiuni de dezvoltare funcționale, care lasă izolate din punct de vedere economic importante părți din teritoriul național. De remarcat faptul că rezultatele oricum supraestimează potențialul existent deoarece, în lipsa unui instrumentar mai sofisticat, reprezentarea nu este realizată la o scară mai fină (orașe sub 100.000 locuitori, accesibilitatea în spațiul urban-rural și rural-rural dincolo de drumurile județene și europene etc.) și astfel ignoră izolarea și mai profundă a unor straturi teritoriale esențiale ale dezvoltării.
- *Dezvoltarea policentrică nu susține în mod necesar dezvoltarea unui potențial competitiv* la nivel regional, astfel încât rețele urbane importante nu sunt capabile să formeze condițiile unei dezvoltări competitive, așa cum poate fi aceasta reprezentată prin indicatori precum PIB/loc., numărul de IMM/1000 locuitori sau cheltuieli în activitatea de cercetare-dezvoltare/1000 locuitori. Acest rezultat apare cel mai vizibil în ipostaza

reprezentării cheltuielilor de cercetare-dezvoltare, acolo unde mărimea și distribuția polilor urbani joacă un rol nesemnificativ pentru cea mai mare parte a teritoriului național.

În încercarea de a clarifica din punct de vedere teoretic și practic astfel de neajunsuri, materialul de față are în vedere factori adiționali de influență precum integrarea crescândă a pieței și acțiunea guvernamentală care să sprijine transformarea abilităților locale sau regionale într-un proces auto-generator de cauzalități pozitive cumulative între industrii. Nașterea unor asemenea aglomerări joacă un rol semnificativ în ascuțirea avantajelor competitive ale celor care se află deja în zonă, mai ales când rețelele existente de afaceri și tehnologia sunt folosite pentru a întări capacitățile lor. Tabloul creșterii regionale evidențiază fenomene de anvergură spațială: unele regiuni (centru) devin mai atractive pentru industrii caracterizate de costuri medii mai mici pe măsură ce volumul producției sporește deoarece locația servește o piață integrată mai mare, în timp ce altele (periferia) suferă o acută de-localizare a activității economice. Acesta este punctul de plecare al unei perspective îmbunătățite asupra politicii de dezvoltare într-o perspectivă teritorială.

Inițiativele publice pentru dezvoltare competitivă: o posibilă reconfigurare a direcției strategice

Punctul de vedere până nu demult dominant în politicile de dezvoltare accentua (a) legătura directă între gradul de urbanizare și nivelul de creștere economică, măsurat ca PIB pe locuitor, iar exemple privind un grad de urbanizare de 100% în Singapore și Hong Kong, China 100%, de 90% în Marea Britanie sau între 75-80% în Japonia, SUA, Franța sau Germania erau grăitoare; și (b) efectul repartizării uniforme a efectelor creșterii în interiorul unei regiuni de dezvoltare (economie națională sau zonă de integrare transnațională), către o populație economică atomizată (orașe, firme sau persoane). Recunoașterea regiunilor și introducerea geografiei în studiul dezvoltării economice a fost o alegere cu un impact considerabil asupra modificării naturii atomizate a zonelor de activitate economică ca actori economici.

Nu de puține ori, acceptarea unei definiții, aplicabile unui anumit context al dezvoltării, și prin urmare colectarea unor date care să identifice anumite evoluții cheie în plan teritorial (productivitatea, nivelul dezvoltării etc.) este problematică. Dificultatea în predicțiile legate de dezvoltarea teritorială rezultă din faptul că transformările de acest tip sunt strâns legate de evoluțiile spațiale neliniare ale căror cauze sunt nepredictibile. Analize la nivel european care acoperă mai mult de trei decenii (de ex. Rodriguez-Pose, 1994, Martin și Sunley, 1996, Vickerman *et al.*, 1999; CCE 2009) sugerează că realizarea unui plan de creștere economică nu conduce în mod necesar la îmbunătățirea condițiilor de trai și prin aceasta la consolidarea funcționalității competitive a unui teritoriu. La zece ani de la adoptarea monedei unice și de la lansarea unui program ambițios de relansare competitivă cunoscut drept Agenda Lisabona (1999), recuperarea decalajelor de dezvoltare nu a cunoscut evoluțiile așteptate atât față de competitorii direcți ai UE, precum și în rândul statelor membre.

Experiența UE s-a acumulat prin urmare de-a lungul unei perioade suficient de mari pentru a sugera necesitatea unor recomandări corective față de orientarea de până acum. Prosperitatea depinde de întregul context al dezvoltării ce configurează un spațiu de locuire. La un nivel scăzut de dezvoltare, se presupune că rezultatele creșterii au un impact mult mai mare în standardul de viață prin reducerea rapidă a decalajelor sau, dimpotrivă, există o incapacitate fundamentală de valorificare a câștigurilor datorită unei administrări publice proaste, o coeziune socială precară, tehnologii învechite etc. Dacă piețele externe se află într-o conjunctură nefavorabilă, orice eforturi interne pot fi anulate prin raporturile de schimb defavorabile cu străinătatea care reduc avuția creată. Totul depinde, evident, și de capacitatea instituțională de a crea o interfață ușor accesibilă între economie și viața de zi cu zi care să permită valorificarea câștigurilor și atenuarea șocurilor la nivelul societății.

Venitul poate fi un factor major în definirea inegalității, dar o imagine mai largă asupra contextului teritorial al dezvoltării este totuși mai utilă pentru a înțelege cum este aceasta creată. Nivelul de sărăcie sau avuție este astăzi pus în legătură directă cu abilitatea unei persoane de a se integra social. Literatura dominată de gândirea lui Amartya Sen indică că sărăcia reală înțelege ca lipsa abilității poate fi într-o măsură semnificativă mai intensă decât cea indicată de nivelul veniturilor. Factori formați fie social, fie cultural, precum vârsta unei persoane, sexul, locația, profilul psihologic al beneficiarilor de fonduri pot fi considerați de asemenea în mod plauzibil ca determinanți ai sărăciei sau avuției.

Din perspectivă economică, o strategie de depășire a decalajelor ar fi mult mai convingător determinată de obiective care trec dincolo de intervenții pentru egalizarea veniturilor. Păstrarea condițiilor competitive ale pieței și folosirea abilităților locale pentru generarea inițiativelor ocupaționale pot fi înțelese ca parte ale aceluiași obiectiv de sprijin al dezvoltării regionale. Un model regional mai relevant de organizare spațială ar trebui să depășească imaginea familiară a disparităților formate în decursul timpului – urban-rural, centru-periferie, agrar-industrial – și să plaseze locațiile mai puțin dezvoltate într-o perspectivă mai dinamică. Organizarea modernă a afacerilor (cf. Porter, 1998) cere din ce în ce mai mult o configurare geografică largă a activităților din lanțul valorii pentru a folosi oportunități de creștere dispersate geografic. Acest proces poate implica relocalizarea sistemelor de producție prin sub-contractare – colectarea datelor, centre de servicii financiare, unități de producție sau centre de cercetare și dezvoltare – către arii periferice. Această flexibilitate sporită a sistemelor de producție permite apariția unor noi poli de dezvoltare în zone anterior izolate sau rămase în urmă. O redefinire a implicațiilor de politică ar însemna, de exemplu, ca alternativa cheltuielilor pe infrastructura care unește aglomerările prospere cu regiuni mai sărace să fie mai credibil înlocuită cu programe de investiții de amplificare a conectivității și funcționalității în cadrul și între regiunile periferice.

Desigur, întrebarea care se pune este cum se pot regăsi aceste învățăminte, doar recent recunoscute într-un cadru analitic esențial diferit de cel convențional (vezi World Bank, 2009), în orientările strategice privind dezvoltarea competitivă în plan teritorial și, de

aici mai departe, în redefinirea spațiului geografic al inițiativelor de politică publică. Restul acestei secțiuni aduce în discuții trei posibile repere strategice.

În primul rând, persistența inegalității dezvoltării în plan spațial, la orice nivel teritorial, sugerează că orientarea de bază a strategiei dezvoltării competitivității regionale constă în (O₀) prioritatea măsurilor pentru *integrarea spațiului dezvoltării* în defavoarea echilibrului teritorial al creșterii economice. Această direcție de bază se explică prin faptul că dezvoltarea competitivă în teritoriu depinde de alte caracteristici esențiale ale localizării activității în spațiu pe lângă criteriul tradițional al eficienței economice. Impactul asupra consolidării competitivității este în același timp pozitiv și negativ, după cum dezvoltarea teritorială susține apariția unui potențial de creștere și face astfel posibilă:

- diversificarea ocupațiilor și prin aceasta a specializării regionale;
- dezvoltarea capacităților de producție mai eficiente la dimensiuni mai mari;
- monetizarea schimburilor printr-un circuit financiar adecvat condițiilor regionale;
- consolidarea capitalului social în variate manifestări ca o sursă directă a creșterii etc.

și în același timp, prin același lanț causal, poate multiplica efectele de regres prin:

- apariția concentrărilor de putere și decuplarea producției de nevoile reale;
- expunerea crescută la riscul financiar (fiscal, monetar);
- destrămarea legăturilor personale în favoarea celor de tip formal, instituțional;
- efecte de rețea negative (de ex. congestia traficului, poluare) etc.

Într-o privire sintetică, potențialul de absorbție în plan teritorial al efectelor de creștere își are originea în fenomene (geografice, economico-politice și socio-culturale) legate de (1) Aglomerare (densitatea populației, concentrarea producției, urbanizare etc.), (2) Distanță (administrare și fiscalitate, instituții, infrastructură, servicii etc.), (3) Schimburi (integrarea economică, mobilitatea factorilor de producție etc.) și (4) Cultură (instituții și cutume, cunoștințe tacite, rețele sociale etc.).

Evidențierea separată a factorului cultural trebuie explicată prin două observații:

- (a) Acest factor este de obicei inclus implicit în explicarea instituțiilor, a căror influență este considerată după principiul că există „instituții bune și instituții proaste” universal valabile, indiferent de contextul dezvoltării sau plasarea teritorială a activităților economice (de ex. World Bank, 2009, p. 22). Este o abordare limitată cel puțin la fel de mult precum modul în care până de curând conceptul absolut al pieței nu reușea să distingă în vreun fel fenomenele ce țin de cauzele aglomerării și efectele ei (inegalitate spațială și cauzalitate circulară).
- (b) Definiția unei zone de dezvoltare tinde să încorporeze și caracteristici ce țin de norme de viață care favorizează sau nu dezvoltarea și funcționalitatea unei regiuni și care astfel justifică tratarea separată a specificului cultural în plan teritorial: “Un atribut normal al unei regiuni constă în conștiința generală a unui interes regional comun ... la baza acestei idei fiind gradul înalt de corelare între experiențele economice ale sub-regiunilor și grupurile de interese.” (Hoover și Giarratani, 1999, cap. 9).

Din aceste considerente, se poate afirma că o zonă de dezvoltare este *un spațiu continuu al dezvoltării ale cărei granițe (socio-economice, instituționale și culturale) sunt trasate în funcție de dinamică, funcționalitate și așezare geografică și care apare ca urmare a maximizării beneficiilor nete care rezultă la nivel teritorial*. Departe de a cere o interpretare pur tehnică, folosirea conceptului de maximizare a beneficiilor nete înseamnă o căutare analitică pentru cele mai bune condiții de dezvoltare competitivă pe o bază regională, adică o zonă suficient de mare pentru a permite nivele eficiente ale activităților economice, dar în același timp potrivit de mică pentru a dovedi adaptabilitate în absorbirea șocurilor economice. Autoritatea națională poate juca un rol ajutător în formarea unei astfel de zone, chiar dacă se vede implicată, atunci când teritoriul național este vast, în mai multe procese de integrare simultane, transfrontaliere sau nu, dar dispartate.

Efectele de aglomerare, distanță, schimburi și cultură specifice unei zone de dezvoltare (urbană, industrială, rurală, transfrontalieră etc.) sunt rezultatul a trei factori majori de influență care implică proiecte strategice la diferite scări geografice.

La nivel transnațional, proiectul strategic bazat pe dimensiunea supra-regională a dezvoltării își găsește originea *predominant* în efecte de rețea care se manifestă prin amplificarea efectelor (pozitive sau negative) la o populație economică mai mare (efecte de volum ale activității economice) și la o densitate mai mare a acestora (efecte de frecvență a folosirii legăturilor în interiorul rețelei) prin modificarea pozitivă a valorii adăugate a tuturor celorlalte legături existente. Efectele de competitivitate se regăsesc în dezvoltarea teritorială prin: dezvoltarea unor zone mari de integrare economică europeană și globală; întărirea sistemului policentric format din regiuni metropolitane; aglomerări de orașe și rețele urbane; formarea rețelelor urbane europene prin cooperare transnațională.

La nivel național, proiectul strategic bazat pe dimensiunea local-regională a dezvoltării își găsește originea *predominant* în economii de natură externă care se manifestă prin amplificarea efectelor (pozitive sau negative) la o anumită dimensiune a zonei de dezvoltare. Efectele de competitivitate se regăsesc în dezvoltarea teritorială prin: încurajarea specializării regionale și diviziunea muncii între regiunile urbane; îmbunătățirea accesibilității la serviciile urbane.

La nivel regional, proiectul strategic bazat pe dimensiunea locală a dezvoltării își găsește originea *predominant* în economii de natură internă care se manifestă prin amplificarea efectelor (pozitive sau negative) la o anumită dimensiune a unității de populație economică (orașe, firme etc.). Efectele de competitivitate se regăsesc în dezvoltarea teritorială prin: restructurarea regiunilor metropolitane prin îmbunătățirea calității centrelor urbane secundare; îmbunătățirea legăturilor între nodurile urbane; promovarea parteneriatelor urban-rural.

Din aceste considerente, intervențiile de politică publică (adică, inițiative publice sau private sprijinite financiar sau instituțional prin resurse publice) trebuie să fie legitimate prin două orientări strategice specifice.

(O₁) *Orientarea politicilor către maximizarea impactului competitiv*

Impactul așteptat al proiectelor de dezvoltare rezultă fie din amplificarea efectelor pozitive, fie din atenuarea efectelor negative, fie din monitorizarea evoluției aglomerărilor

teritoriale ale activităților economice pentru a dezvolta capacități de răspuns specifice în timp real.

Potrivit acestei orientări, consolidarea competitivității în plan teritorial are loc prin distribuția proporțională a resurselor către domenii de intervenție care urmăresc:

- Amplificarea efectelor pozitive: furnizarea unor servicii și infrastructuri la o scară geografică suficient de mare pentru a fi eficiente prin concentrarea investițiilor în proiecte integrate de transport, comunicații, furnizarea de energie, apă etc.; formarea unor calificări în cunoaștere, abilități tehnice și management care să răspundă nevoilor de dezvoltare cu specific regional; formarea unei oferte specializate de bunuri și echipamente pentru producție și cercetare, servicii comerciale și financiare diversificate, fonduri de investiții, informații de piață și tehnologice; în general, diversificarea ocupațiilor economice pe un profil regional al specializării, competitiv.
- Atenuarea efectelor negative: controlul creșterii este legat de gestiunea degradării locuirii (cartiere marginase și insalubre sau cu o rată ridicată a infraționalității, poluarea apelor, aerului și solului); șomajul și excluziunea socială; congestia traficului; migrația factorilor (oameni, capital și calificări).
- Monitorizarea evoluției: evaluarea intervențiilor publice implementate sau în desfășurare urmărește meritul proiectului față de obiectivul consolidării competitivității regionale, gestiunea administrativă și impactul așteptat și realizat cu obiectivul de dobândire a cunoștințelor și îmbunătățirea acțiunilor viitoare (cf. Sölvell, 2008; Ecotec, 2004).

(O₂) Orientarea politicilor în funcție de specificitatea teritorială

Păstrarea orientării pentru maximizarea impactului competitiv are loc în condițiile în care (1) amplificarea efectelor pozitive este posibilă prin obiectivele unui impact economic axate preponderent pe proiecte de *concentrare regională* (arie geografică extinsă); și (2) atenuarea efectelor negative este posibilă prin obiectivele unui impact socio-cultural axate preponderent pe proiecte de *concentrare locală* (arie geografică restrânsă). Altfel spus, specificitatea unui spațiu de dezvoltare poate fi configurată la intersecția între coordonata spațială, reprezentată de aria geografică, și coordonata funcțională, reprezentată de dinamica, funcționalitatea și rețeaua spațială a zonei.

Specificul unui spațiu de dezvoltare poate fi definit, după criteriile cantitative și calitative, ținând cont de faptul că nivelurile teritoriale superioare ale polilor urbani se definesc și se măsoară prin criteriile funcționale care asigură zonei de dezvoltare o identitate din punct de vedere: industrial, educativ, turistic, de transport, administrativ și decizional (în domeniul corporativ) (INCDUAT, 2008). În consecință, potențialul de dezvoltare economică și socială a unui teritoriu este descris într-o perspectivă integrată pe coordonatele din tabelul următor.

Tabelul 1. Configurarea potențialului de dezvoltare specific al unui teritoriu

<i>Criterii funcționale</i>	<i>Repere calitative</i>	<i>Repere cantitative</i>
Dinamica economică	<ul style="list-style-type: none"> • Program prioritar de investiții, publice și private, străine și locale • Scheme de impozitare transparente și eficiente • Competența administrării locale, cooperare cu alte jurisdicții 	Productivitatea <ul style="list-style-type: none"> • Valoarea și cantitatea producției • Eficiența și productivitatea • Cost-beneficiu • Valoarea exporturilor pe angajat • Valoarea adăugată pe angajat
Funcționalitate economică	<ul style="list-style-type: none"> • Competitivitate și schimburi, competiție deschisă • Mobilitatea factorilor (circulația terenurilor, migrația, servicii financiare) • Productivitate, tehnologie, educație și cercetare 	Economia și inițiativa <ul style="list-style-type: none"> • Rețele și parteneriate (măsura capitalului social) • Inovația și cercetarea-dezvoltarea (măsura capacității de inovare) • Abilități ale resurselor umane (existența și calitatea forței de muncă) • Inițiativa (gradul de ocupare, numărul de firme și performanța lor) • Nivelul de atractivitate regională (rata medie a profiturilor sectorială, investiții pe locuitor, gama serviciilor de afaceri)
Rețea spațială	<ul style="list-style-type: none"> • Densitate și locuire, identitate locală • Transport și mobilitate, accesibilitate • Furnizarea de utilități, servicii sanitare, gestiunea deșeurilor, locuințe sociale • Furnizarea de energie și securitatea infrastructurilor • Gestiunea poluării, controlul condițiilor climatice, situații de urgență 	<i>Standardul de viață</i> <ul style="list-style-type: none"> • Preocupări sociale și profesionale • Veniturile medii pe gospodărie • Consumul produselor culturale • Numărul evenimentelor socio-culturale • Accesul, folosirea și calitatea serviciilor de educație • Reducerea infracționalității • Reabilitarea spațiilor publice <i>Calitatea vieții</i> <ul style="list-style-type: none"> • Acces universal la utilități • Acces la infrastructura de transport • Programe de păstrare a mediului • Valorificarea patrimoniului natural și istoric • Posibilități de petrecere a timpului liber

Dimensiunea teritorială a inițiativelor publice pentru dezvoltare competitivă

Acest material susține deplasarea accentului în politica de dezvoltare competitivă de la inegalitatea regională, un fenomen care joacă mai degrabă rolul de cauză decât de efect, către integrarea funcțională a unei zone de dezvoltare. Mutarea centrului de greutate este justificată de caracteristici economico-politice și socio-culturale a unei arii de locuire care amplifică sau atenuază cumulativ beneficiile activității economice.

Dacă acest argument este corect, atunci problema următoare ține de configurarea granițelor unui asemenea teritoriu de dezvoltare, sarcină care nu este atât de ușoară precum analizele policentricității o arată, dar nici atât de dificilă, precum ar putea rezulta din absența unor criterii tehnice sau geografice. În lumina direcțiilor strategice enunțate și a motivațiilor care le fundamentează, formele operaționale de implementare a inițiativelor de dezvoltare teritorială pentru consolidarea competitivității pot fi descrise pe patru nivele coexistente:

(1) *Câmpul urban (CU)* este zona a cărei identitate socio-economică și administrativă cuprinde zona metropolitană (un mare oraș, orașe secundare), orașe și zona rurală (sate și așezări) și, prin urmare, se poate suprapune peste, poate îngloba sau poate fi inclus în reprezentarea rețelelor policentrice urbane (de ex. FUA, MEGA sau PUSH).

Din această caracterizare rezultă că este vorba de avantajele unui spațiu economic de dezvoltare în primul rând, care este centrat în jurul unui centru urban reprezentativ și a rețelelor formate între acest centru și orașe secundare satelit, între urban și rural și în spațiul rural. O exemplificare grafică la nivel teritorial este redată în Anexă, Figura 1, unde este prezentată zona metropolitană Brăila-Galați într-un spațiu izocron. Sinergia inițiativelor de dezvoltare este astfel mult mai adecvat pusă în valoare, iar teritoriul administrativ este pus în plan secundar. Câmpul se întinde pe teritoriul a trei județe — Brăila, Tulcea și Galați — și cuprinde zone industriale și agricole a căror integrare funcțională poate fi mult mai eficace susținută de inițiative de politică publică.

Diferența esențială față de orientarea actuală este că proiectele de investiții trebuie de la început integrate în întreg spațiul, inclusiv de ex. prin justificarea inițiativelor conectate de zona unui mare oraș de impactul așteptat în interiorul câmpului urban, posibil în spațiul rural. De exemplu, acesta este cazul proiectului noului aeroport Brăila-Galați, care este foarte posibil să servească și alte câmpuri urbane învecinate. În orice ipostază, o zonă de dezvoltare are o dimensiune spațială, legată în primul rând de distanță, și economică, legată în primul rând de efectele aglomerării. Nevoile de dezvoltare sunt îndeplinite prin folosirea integrată a unui spațiu de locuire și prin centre de aglomerare economică, conectate de una sau mai multe așezări urbane și rurale. Atât specializarea, cât și diversificarea activităților sunt importante pentru dezvoltarea unui spațiu economic; ambele pot contribui la creșterea productivității, așa cum pot frâna această tendință dezirabilă.

(2) *Grupări de industrii corelate (GIC)* (clustere) sunt zone de concentrare și specializare economică care pot fi conectate de un câmp urban sau pot traversa câmpuri urbane și areale de dezvoltare. Reprezintă o comunitate în sine, a cărei funcție este preponderent economică. Prefigurarea unei zone este vizibilă atunci când activitățile aparțin unui lanț de producție, pe verticală sau orizontală, dar mult îngreunată atunci când influențele se resimt pe aria unei rețele dispersate de factori.

Din nou, Anexa, Figura 1, servește pentru a reprezenta grafic în interiorul unui câmp urban aglomerările de industrii, în acest caz industria de reparații nave și industria de mașini și echipamente în CU Brăila-Galați. Vizualizarea grupării este sugestivă pentru a reda, pe de o parte, concentrarea geografică excesivă pe un teritoriu foarte limitat al CU, iar, pe de altă parte, subdezvoltarea arealului de dezvoltare în ceea ce privește sectoarele selectate.

Organizarea dezvoltării la acest nivel implică formarea unei rețele de colaborare între două sau mai multe câmpuri urbane, în funcție de întinderea teritorială a activităților de producere a valorii în spațiul concentrării industriale. Din acest motiv, este adevărat că o cartografiere în detaliu, prin folosirea unor repere mult mai diversificate a GIC este necesară, nu numai în acest caz, ci la nivelul întregului teritoriu al României. La nivel

europăen, inițiativele de acest gen sunt facilitate prin programe existente formate în cooperare între Comisia Europeană și mediul privat (de ex. www.clusterobservatory.eu, <http://www.cluster-research.org/>), dar, așa cum se întâmplă, actualitatea unor astfel de reprezentări este îndoielnică, cel puțin în cazul României.

Identitatea economică a unei astfel de grupări rezultă din apartenența la un lanț al valorii corect identificat din punct de vedere competițional ai următorilor actori (cf. Sölvell, 2008):

- Firme aflate în legături de cooperare pe orizontală și pe verticală, eventual și la nivel transfrontalier, de dimensiuni mici și mijlocii, dar și mari. Aceste firme se pot afla în ipostaza de concurenți, furnizori de bunuri și servicii productive (de ex. echipamente, comunicații dedicate, proiecte comune de cercetare), cumpărători, precum și orice alt rol care potențiază formarea valorii adăugate pe piață;
- Instituții financiare, precum băncile comerciale, dar și fonduri de investiții sau inițiative specifice de furnizare de fonduri;
- Actorii publici precum agenții naționale, ministeriale implicate în politica de dezvoltare economică și industrială sau regională; agenții regionale sau unități administrative locale, comunități locale specific dedicate inițiativelor din grupare;
- Actorii academici precum universități, institute de cercetare, oficii de transfer tehnologic (parcuri industriale și științifice) sau centre de proprietate intelectuală;
- Instituții private sau publice-private de colaborare de forma unor asociații profesionale precum organizații neguvernamentale, camere de comerț, rețele formale;
- Resurse de creare de imagine și publicitatea informațiilor precum observatoare, media.

(3) *Zona de dezvoltare (ZD)* este arealul de importanță regional-națională, de întindere geografică posibil transfrontalieră, asimilată în cel mai apropiat sens de aria potențială de integrare (PIA). Arealul unei ZD reprezintă un sistem socio-economic complex care poate combina beneficiile convergente specifice unui spațiu relativ mare de dezvoltare administrat de jurisdicții diferite (naționale și internaționale).

Activitatea economică se desfășoară în România pe un spațiu relativ întins la nivel european, motiv pentru care este normal ca fenomenele de integrare teritorială să aibă loc atât în plan național, cât și internațional.

O descriere grafică a primului caz este redată în Anexă, Figura 2, pentru zona Ploiești—(Pitești)—(Târgoviște)—Râmnicu Vâlcea. Complexitatea proceselor de dezvoltare apare bine evidențiată prin fragmentarea economică a teritoriului în cadrul și între câmpurile urbane, iar în acest caz și între regiuni de dezvoltare, în ceea ce privește rețeaua de infrastructuri, activitățile industriale din grupările de industrii corelate (în acest caz, industria mijloacelor de transport rutier și industria de mașini-echipamente) sau izolarea față de aglomerarea urbană a unei bune părți din teritoriu.

La nivel transfrontalier, Anexa, Figura 3, redă zona de dezvoltare a Europei de Sud Est. Principalii poli internaționali – București, Istanbul, Sofia, Atena, Skopje, Tirana,

Belgrad, Zagreb – configurează o regiune a cărei identitate este dată de un nivel relativ scăzut de dezvoltare, interese economice și politice comune de dezvoltare, precum și o similaritate a spațiului în conceperea strategiilor de investiții și afaceri (cf. Cojanu, 2007a; Cojanu, 2007b). O particularitate a acestei zone, care pune și mai bine în evidență specificitatea teritorială, este întinderea geografică care acoperă țări membre și nemembre ale UE.

Identificarea distinctă a unor astfel de areale este necesară din perspectiva:

- Corelării inițiativelor de dezvoltare în profil regional cu obiectivele de coeziune, care prin definiție sunt specifice la nivel național sau european;
- Economică a valorificării efectelor de anvergură a activității economice (de ex. legătura rutieră Ploiești - Râmnicu Vâlcea servește cel puțin 5-6 câmpuri urbane învecinate);
- Consolidării conceptului național strategic de dezvoltare teritorială de identificare a modalităților de asumare și contracarare prin valorificare a poziției periferice a României în economia europeană și internațională.

(4) *Zone cu deficit de situare sau problematici specifice* pot grupa următoarele categorii de teritorii: Zonele cu deficit de situare: regiunile montane, unde adesea populația trăiește în regiuni rurale; zonele frontaliere; Regiunile rar populate; Zonele cu specific natural (Delta Dunării, rezervațiile naturale); Zonele cu deficit de accesibilitate (zonele rurale interstițiale); Zonele cu dificultăți socio-economice temporare (de ex. arealele miniere, zonele în conversie industrială) (cf. INCDUAT, 2008)

Anexa, Figura 4, se referă selectiv, pentru exemplificare, doar la una din aceste categorii și anume zone defavorizate și de restructurare industrială. Concentrarea măsurilor pe aceste zone trebuie să răspundă unor nevoi specifice atât de ajustare economică urgentă, cât și de integrare teritorială. Dublul handicap este și mai bine pus în evidență prin suprapunerea hărții acoperirii teritoriale prin izocrone ceea ce arată cvasi-izolarea unor astfel de teritorii de țesătura urbană existentă.

Rolul jucat de un spațiu în dezvoltare devine, prin urmare, mai important pe considerentul creșterii economiei și a standardului de viață pe măsură ce cuprinde zone mai întinse, dar nu foarte întinse. Iată câteva din provocările pe care le pune această nouă configurare a dimensiunii teritoriale a dezvoltării:

- Identificarea zonei optime de furnizare a unor servicii integrate. De exemplu, din experiența asiatică a rezultat că sectorul privat consideră necesar un nivel al populației de cel puțin 200,000 într-un oraș pentru a demara un proiect de investiții în furnizarea de apă (ADB, p. 17), ceea ce înseamnă de multe ori proiecte pe întinderea unui câmp urban și nu neapărat la nivelul unei localități.
- Identificarea perimetrului funcțional al unității teritoriale de dezvoltare. În prezent se consideră o rază de 45 minute ca fiind reprezentativă pe considerentul conectivității prin navetă. În planificarea spațială se mai recomandă perimetrul descris de drumul parcurs într-o oră sau o zonă concentrică cu o rază nu mai mare de 80 km. (ADB, p. 45). Un astfel de „câmp urban” (ADB, pp. 9-10) este descris de o suprafață pe un diametru de 75-100 km în jurul unui oraș care cuprinde facilitățile necesare

funcționării: aeroport, noile perimetre industriale, areale de recreere, bazinele de apă, canalizare și facilitățile de drenare, zone de horticultură intensivă, districte urbane în dezvoltare, orașe mai mici satelit, uzine de producere a energiei, rafinării. Un spațiu administrativ omogen, care poate îmbina caracteristici rural-urbane în funcție de specificul geografic și social.

O altă exemplificare este „cercul de o oră de dezvoltare” în Chongqing, provincia Sichuan (China). Planul cuprinde o suprafață de 28,700 km², adică aria unui cerc cu raza egală cu distanța pe care o mașină o poate parcurge într-o oră din centrul orașului. Arealul cuprinde o populație de 22 milioane de locuitori, din care cca. 8 milioane în centrul urban (ADB, p. 12).

- Implicații privind structura de guvernare a zonei. Un teritoriu de dezvoltare la scară geografică variabilă necesită autonomie în formularea bugetului și prioritizarea inițiativelor pe plan local. Descentralizarea administrativă este o consecință firească a procesului de dezvoltare teritorială. Experiențe internaționale semnificative indică o creștere a ponderii autorităților sub-guvernamentale în cheltuielile publice de la 25% în 1992 la 50% în 2002 în Vietnam, de la 67% la 72% între 1990-2004 în China, de la 11% la 25% între 1990-2002 în Filipine (World Bank, p. 231).
- Rolul capitalului social. Pe termen scurt, coordonarea între actorii instituționali este formală, bazată pe ‚logică profesională’ dictată de comportamente concurențiale și cooperante, în timp ce pe termen lung coordonarea devine mai informală și bazată pe încredere mai aproape de o ‚logică istorică’, așa cum o arată experiența „polului de competitivitate” din regiunea franceză Pays-de-la-Loire (Amisse *et al.*, 2008). Altfel spus, dacă în prima fază capitalul fizic și mobilitatea factorilor sunt importante, faza de consolidare și creștere depinde în mai mare măsură de formarea capitalului social.

Concluzii și recomandări privind inițiativele de politică publică

Direcțiile strategice și principiile dezvoltării competitive identificate până acum sunt de natură să pună bazele unei politici de consolidare a competitivității a cărei contribuție sperată la dezvoltare constă în calibrarea măsurilor de intervenție la evoluțiile din economia reală.

Atractivitatea investițională a zonelor (arealelor) de dezvoltare în opoziție cu teritoriile delimitate administrativ rezultă din tendința generală a industriilor de a se aglomera în unele regiuni centrale în detrimentul altor arii periferice, un proces care lasă în urmă un peisaj cu oportunități de creștere inegale. Intervențiile de politică publică sunt necesare prin urmare nu numai pentru a compensa pierderile inerente și a reduce disparitățile între regiuni, dar mai ales pentru amplificarea efectelor nete pozitive. Fiecare prioritate de intervenție trebuie să răspundă îndeplinirii simultane a celor trei funcții a unei zone de dezvoltare (de dinamică, de funcționalitate și spațială) de-a lungul a două direcții strategice specifice, anume atunci când (1) evaluarea impactului este gândită în termenii unei arii de intervenție raportată la zona de dezvoltare; și (2) domeniile de intervenție sunt mai adecvat legate de priorități prin specificitatea teritorială, adică nevoile dezvoltării în spațiul economic.

Funcționalitatea unui spațiu economic este evidențiată la o scară geografică variabilă care nu se suprapune în mod necesar peste granițele administrative (județe, frontiere) sau birocratice (regiuni de dezvoltare) existente și acceptate în România ca repere geografice pentru aria de intervenție a politicilor în curs. Din acest motiv, intervențiile de politică, chiar dacă adecvat definite nu răspund unor nevoi specifice, ale unor rețele de producție existente într-un anumit spațiu de dezvoltare, ci unor nevoi generice, care au sau nu legătură cu dezvoltarea competitivă.

Principala provocare pe termen scurt-mediu este legată de transformarea caracterului punctual al direcționării investițiilor (localități, firme, persoane) către arii de intervenție definite ca zone de dezvoltare. Măsurile de intervenție nu sunt justificate prin și nu includ elemente de formare a valorii în plan teritorial. Efectele benefice așteptate ale programelor operaționale nu pot fi transferate efectiv în rezultate datorită neglijării efectelor de aglomerare spațială a activității economice care în același timp generează efecte pozitive și negative asupra valorii adăugate. Intervenții importante precum „Consolidarea mediului de afaceri regional și local” (Programul Operațional Regional, Axa 4), „Creșterea calității vieții în zonele rurale și diversificarea economiei rurale” (Axa 3), „Îmbunătățirea mediului și a spațiului rural” (Axa 2) (Programul Național pentru Dezvoltare Rurală – PNDR) suferă prin lipsa de capacitate de a mobiliza inițiativele antreprenoriale către obiective specific definite în spațiul unei economii regionale.

Este prin urmare necesar un efort de redefinire și conceptualizare la nivelul domeniilor și ariilor de intervenție. Dacă reperele prezentate aici pot fi asimilate unei viziuni asupra dezvoltării viitoare, prioritățile imediate sunt însă direct legate de facilitarea trecerii cât mai rapide către construirea unui asemenea potențial de creștere:

(1) Intervențiile de politică publică trebuie ajustate din mers la o scară/arie de intervenție variabilă din punct de vedere geografic. Recomandările cele mai recente la nivelul Uniunii Europene (CCE, 2009; CCE, 2008a; CCE, 2008b) justifică o dată în plus această prioritate care implică cooperarea, în unele cazuri, între autorități locale învecinate, în altele, între țări, iar în altele între UE și țările învecinate. Adoptarea celor patru forme operaționale ca destinație a inițiativelor publice de consolidare a competitivității este în concordanță cu modelul actual de raportare la teritoriu a proiecțiilor privind dezvoltarea, prin identificarea unui sistem de axe, noduri și suprafețe ca suport fizic al proceselor de dezvoltare (cf. INCDUAT).

(2) Etapizarea asistenței financiare este realizată în funcție de dificultățile integrării în aria de dezvoltare, care are dimensiuni locale, regionale, naționale și, poate, internaționale și este definită prin cele trei funcții de bază. Acest lucru poate fi descris în funcție de impactul așteptat al măsurilor de intervenție prin ordonarea priorităților în: necesare și posibile pe termen scurt-mediu, atunci când impactul este ridicat pe termen scurt-mediu și moderat sau scăzut pe termen lung; necesare și posibile pe termen lung și imposibile pe termen scurt-mediu, atunci când impactul este ridicat pe termen lung; și scăzut sau moderat pe termen scurt-mediu. Evaluarea calitativă a acestor priorități este în concordanță cu recomandările programului ESPON („Enlargement”, pp. 225-226) ca în noile state membre concentrarea fondurilor structurale în prima fază să se facă asupra dezvoltării dezvoltărilor urbane semnificative și alte aglomerări majore,

proces care va facilita mai mult convergența la nivel european, dar poate chiar provoca o accentuare a disparităților economice și de aceea nu se pot justifica decât pe o perioadă limitată de timp. Următoarea fază trebuie să includă un program național al dezvoltării regionale cu accent pe creșterea funcțională pe al doilea palier al dezvoltării teritoriale. Justificarea acestor planuri are la bază analiza funcțiilor potențiale și contribuțiilor la o dezvoltare spațială pozitivă a zonelor de dezvoltare.

(3) Creșterea rolului jucat de măsurile de intervenții în dezvoltarea capacității de programare în domeniul dezvoltării competitive. Politica de consolidare a competitivității este un proces care reclamă învățare continuă și măsuri în timp real de ajustare la schimbările în conjunctura economică și dezvoltarea tehnologiei. Integrarea noului concept al planificării teritoriale se face gradual, pe termen lung, cu economii de învățare considerabil de mari. Obiectivele așteptate pot proveni din măsuri precum cartografierea activității economice în teritoriu sau construcții instituționale de observare și monitorizare de tip ne-guvernamental.

În aceeași direcție, este importantă și creșterea rolului programelor complementare de finanțare prin diversificarea surselor și stimularea inițiativelor de investiții private. La nivelul Uniunii Europene a avut loc în ultimul deceniu o multiplicare considerabilă a programelor de finanțare, modelate pe nevoi specifice în plan teritorial și sectorial (de ex. JASMINE, JEREMIE, JESSICA). Pe de o parte, este necesară creșterea capacității instituționale pentru valorificarea cât mai bună a acestor surse. Pe de altă parte, economia internă trebuie să cunoască un efort antreprenorial similar de revigorare a inițiativei private pentru programe de investiții. Stimularea atragerii investițiilor către măsurile de intervenție publică trebuie suplimentată prin inițiative ale comunității de cercetare, comunităților locale și programelor sectoriale¹

Bibliografie

1. Amisse, S., Baulant, C., Muller, P. and Vargas-Prieto, A., „The concept of cluster and its two logics”, EAEPE Conference, „Labour, Institutions and Growth in a Global Knowledge Economy”, Roma, 6-8 noiembrie, 2008.
2. Asian Development Bank (ADB), „City cluster development: toward an urban-led development strategy for Asia”, Mandaluyong City: Asian Development Bank 2008.
3. Cojanu, V., „A Discussion on Competitive Groups of Countries Within the European Area of Integration”, 2007a, *South-East European Journal of Economics*, vol. 5, nr. 2, pp. 185-202.
4. Cojanu, V., „The Case for Competitive Areas of Integration: A Literature Review”, 2007b, *Studia Europaea*, vol. 2, nr. 2, pp. 213-234.

---

¹ Acest studiu a fost posibil în cadrul proiectului „Conceptul Strategic de Dezvoltare Teritorială România 2030, etapa 4.2. – formularea politicii de consolidare a competitivității regionale potrivit obiectivelor CSDTR detaliate în etapa a 3-a” implementat de GEA Strategy & Consulting SA, București. Autorul este recunoscător pentru colaborarea cu Dragoș Pîslaru, director general la GEA Strategy & Consulting SA, Elena Botezatu, consultant la GEA Strategy & Consulting SA, și Ion Peleanu, arhitect, Urban Proiect București.

5. Cojanu, V., Botezatu, E. și Peleanu, I., "Formularea politicii de consolidare a competitivității regionale potrivit obiectivelor CSDTR", Working paper, Institutul European din România, București, 2009 (în curs de publicare).
6. Comisia Comunităților Europene (CCE), „Cartea verde privind coeziunea teritorială, transformarea diversității teritoriale într-un avantaj”, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, COM(2008) 616 final, (2008b), Bruxelles, 6 octombrie 2008.
7. Comisia Comunităților Europene (CCE), „Implementation of the Lisbon Strategy Structural Reforms in the context of the European Economic Recovery Plan - a more detailed overview of progress across the EU in the specific macro and micro-economic as well as the employment areas”, Companion Document, vol. 2, COM(2009) 34/2, Bruxelles, ianuarie 2009.
8. Comisia Comunităților Europene (CCE), „Politica de coeziune: investiții în economia reală”, Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, COM(2008) 876 final, (2008a), Bruxelles, 16 decembrie 2008.
9. “Detalierea obiectivelor Conceptului Strategic de Dezvoltare Teritorială a României 2007-2030 în scheme teritoriale directe și pachete de proiecte de relevanță teritorială regională, inter-regională și națională, în vederea accesării fondurilor europene și a altor fonduri prin propuneri de finanțare integrate. Faza 2.”, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Urbanism și Amenajarea Teritoriului Urbanproiect (INCDUAT), Contract nr. 354/2008, noiembrie 2008.
10. Ecotec Research&Consulting, „A Practical Guide to Cluster Development. A Report to the Department of Trade and Industry and the English RDAs”, 2004.
11. „Enlargement of the European Union and the wider European Perspective as regards its Polycentric Spatial Structure Final Report”, ESPON 1.1.3, 2005 (revizuit August 2006), disponibil on-line la adresa <http://espon.lu>.
12. Hoover, E.M. and Giarratani, F., *An Introduction to Regional Economics*, West Virginia: Regional Research Institute, West Virginia University, 1999.
13. Martin, R. and Sunley, P., "Paul Krugman's Geographical Economics and Its Implications for Regional Development Theory: A Critical Assessment", 1996, *Economic Geography*, pp. 259-292.
14. Porter, M., „On Competition”, *Clusters and Competition*, HBS Press, 1998.
15. Rodriguez-Pose, A., „Socioeconomic restructuring and regional change: rethinking growth in the European Community”, 1994, *Economic Geography*, vol. 70, nr. 4, pp. 325-336.
16. Sölvell, Ö., *Clusters, Balancing Evolutionary and Constructive Forces*, Stockholm: Ivory Tower Publishing, 2008.
17. The World Bank, „World Development Report 2009. Reshaping Economic Geography”, Washington D.C.: The World Bank, 2009.
18. Vickerman, R., Spickermann, K. și Wegener, M., “Accessibility and Economic Development in Europe”, 1999, *Regional Studies*, vol. 33, nr. 1, pp. 1-15.

ANEXE

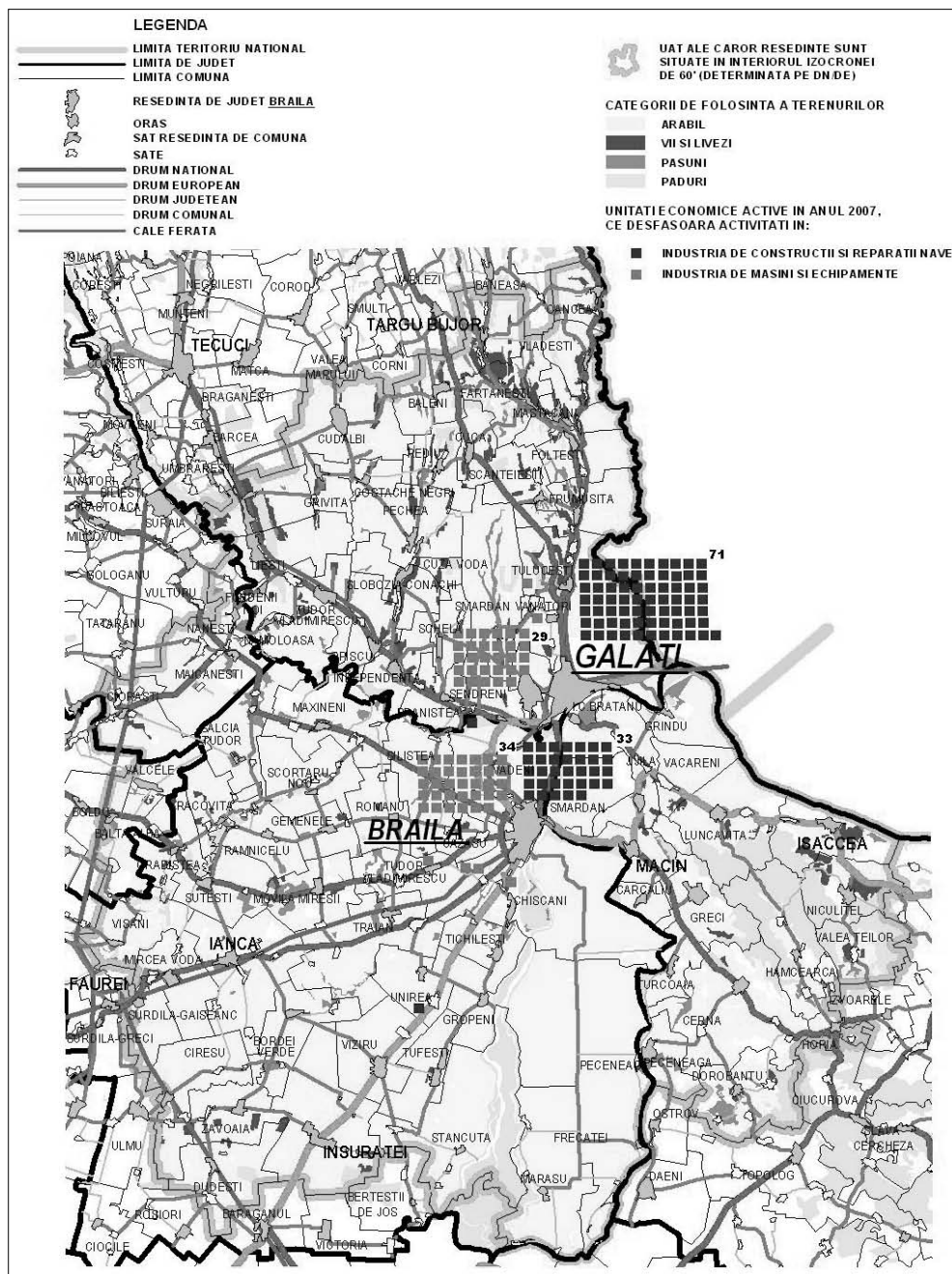

Figura 1. Câmpul urban Brăila-Galați și Grupări de Industrii Corelate

Notă: Reprezentarea grafică a fost posibilă prin colaborarea cu dl. Ion Peleanu, arhitect, Urban Proiect București

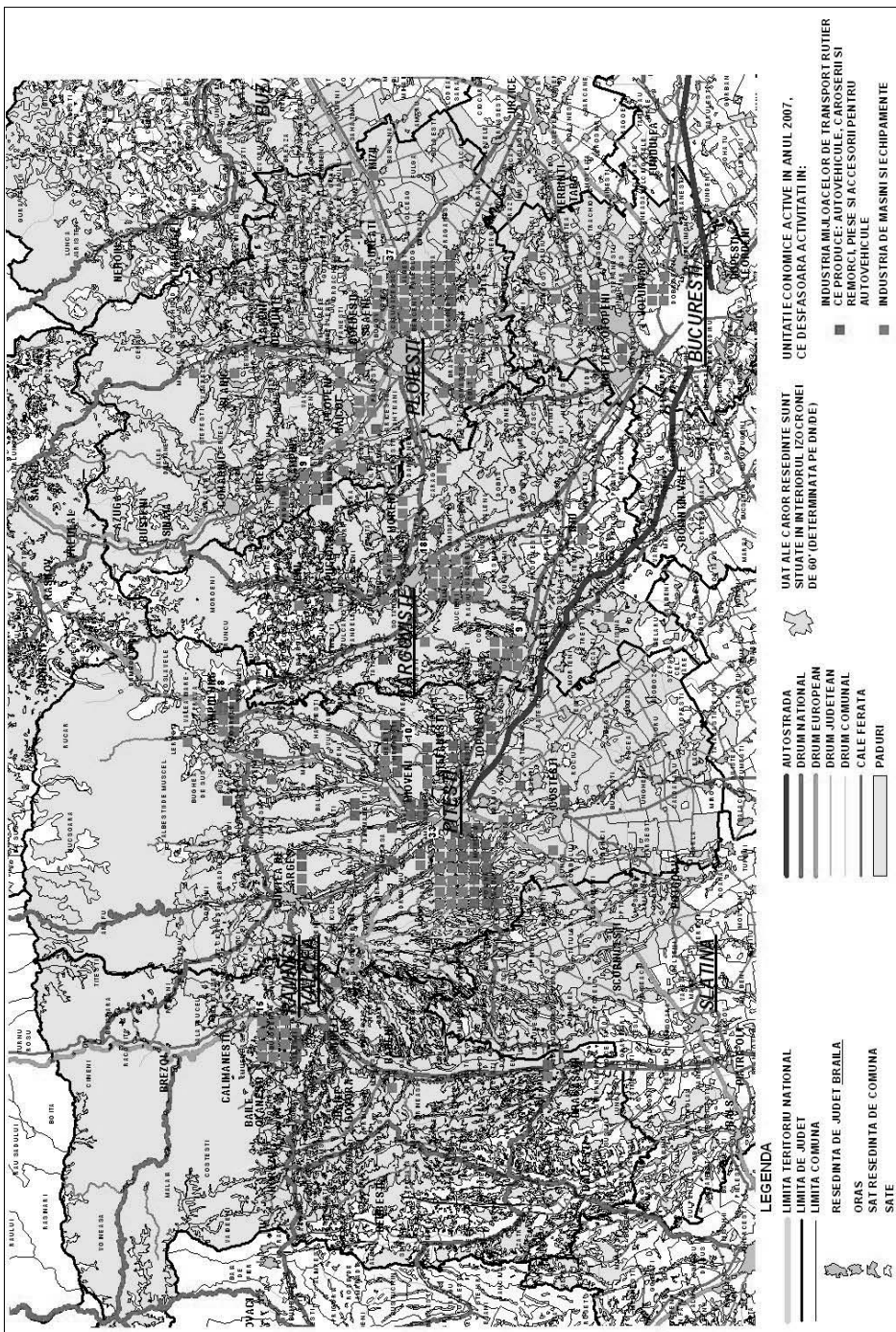

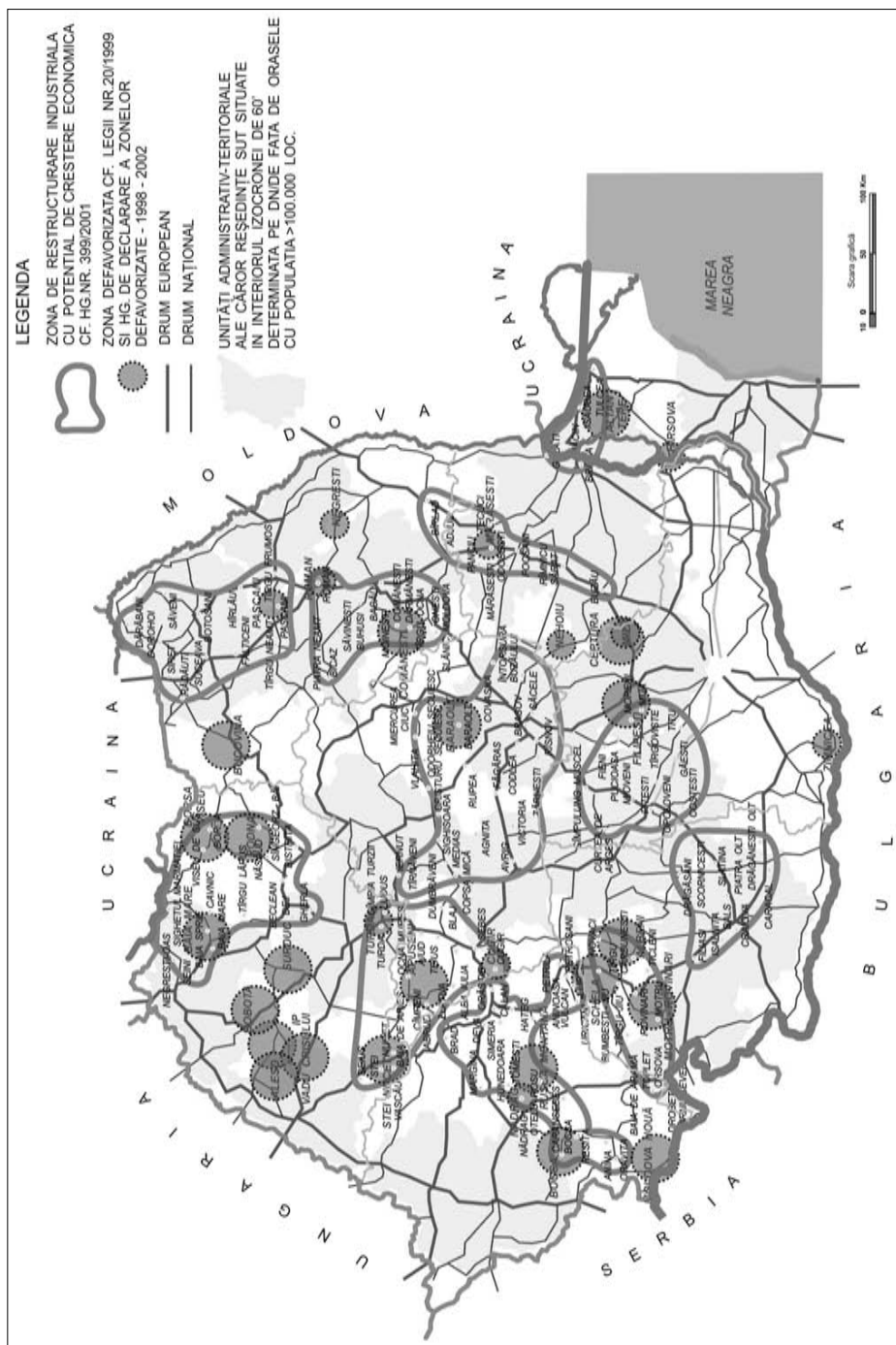
Figura 2. Zona de Dezvoltare Ploiești-Râmnicu Vâlcea

Notă: Reprezentarea grafică a fost posibilă prin colaborarea cu dl. Ion Peleanu, arhitect, Urban Proiect București

Figura 3. Zona de Dezvoltare a Europei de Sud Est

Notă: Reprezentarea grafică a fost posibilă prin colaborarea cu dl. Ion Peleanu, arhitect, Urban Proiect Bucureșt

Figura 4. Zone cu problematici specifice (defavorizate și de restructurare industrială)

Notă: Reprezentarea grafică a fost posibilă prin colaborarea cu dl. Ion Peleanu, arhitect, Urban Proiect București